

עירובין נד

משה שווערד

1. מהרי"ץ חיות [עירובין נד]

דף נ"ד ע"א גמרא זכה פרוח לנו נחם לו לא זכא ולרעה שפסיו כל מנעה . כינ דברי רבי ורש"י
מאד ור"ל דכוננה ע"פ אמרם בחננומה ס' תרומה ושנא נר"י כי"פ שזה שמיני נחפלת
שלמה וגם אל סכרי וגו' ונא וסתפגל אל כניס כוס וגו' ועשים ככל אשר יקרא אליך סוכרי . אבל ישראל
כאשר מחפלת לסוכי כניס כוס כתיב והחז לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבנו . כינא אל ישראל טונע
כניס ולתס יודע סכנים מכעיסים אל סתן לו . וכן אל סכע נכסיו ולתס יודע שפסיו לנטע כן אל סתן
לו . רק אשר תדע את לבנו . וסוכרי סכני ונתם ככל אשר יקרא אליך מה שספק סתן כן לו לפי אל
יגרוס לו רעה לנטע . וגם סתן אל וסכ סתן לו פרוח לנו כי"פ רק סכי סתפגל לפיכך . ולס טוס
כספסיו כמס שיעלם רע כסוס אל סתן לו רק סונ כסי אשר סתפגל רטיס . אבל אל לו זכא דיס
סוכרי ולין סתפן לו רק ארעא שפסיו לנד . ולין סכניס סכניס מה שיעלם לנגיע לו רעה לנטע :

2. רבינו חננאל מסכת יומא דף נב עמוד א

ור' יוסי אמר לך חביבין ישראל שלא הצריכין [הכתוב] לזה. הלא תראה כי בכל השנה הצריכו [הכ'] לכהן במקום שליח הקשת הרמונים בתוך הפעמונים כי בשעה שיבא אל הקדש ללבוש המעיל שהוא כשליח המגיד כלומר רוצה ליכנס כדכתיב והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו בבואו אל הקודש וגו' ועכשיו ביוה"כ בבואו לפני ולפנים לא הצריכו לזה המעיל לפיכך לא חיישינן להא דקאמר ר' יהודה:

3. תלמוד בבלי מסכת יומא דף נא/ב

משנה היה מהלך בהיכל עד שמגיע לבין שתי הפרוכת המבדילות בין הקדש ובין קדש הקדשים וביניהן אמה רבי יוסי אומר לא היתה שם אלא פרוכת אחת בלבד שנאמר והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים: גמרא שפיר קאמר להו רבי יוסי לרבנן ורבנן אמרי לך הני מילי במשכן אבל במקדש שני כיון דלא הואי אמה טרקסין ובמקדש ראשון הוא דהואי ואיסתפקא להו לרבנן בקדושתיה אי כלפנים אי כחוץ ועבוד שתי פרוכת תנו רבנן בין המזבח למנורה היה מהלך דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר בין שלחן למזבח ויש אומרים בין שלחן לכותל מאן יש אומרים אמר רב חסדא רבי יוסי היא דאמר פיתחא בצפון קאי ורבי יהודה אמר לך פיתחא בדרום קאי ורבי מאיר כמאן סבירא ליה אי כרבי יהודה סבירא ליה ניעול כרבי יהודה אי כרבי יוסי סבירא ליה ניעול כרבי יוסי לעולם כרבי יוסי סבירא ליה ואמר לך שולחנות צפון ודרום מונחין ומפסקא ליה שלחן ולא מתעייל ליה ואיבעית אימא לעולם מזרח ומערב מונחין ומשום שכינה לאו אורח ארעא [תלמוד בבלי מסכת יומא דף נב/א] למיעל להדיא ורבי יוסי אמר לך חביבין ישראל שלא הצריכין הכתוב לשליח ורבי יהודה נמי ניעול בין מנורה לכותל משחרי מאניה

4. רש"י מסכת יומא דף נב עמוד א

ור' יוסי אמר לך חביבין ישראל שלא הצריכין הכתוב לשליח - אלא כל אחד ואחד מתפלל על עצמו, שנאמר אשר ידעון איש נגע לבבו ופרש כפיו אל הבית הזה (מלכים א ח), הלכך חביב הוא שלוחן ליכנס לפומבי.

5. תוספות ישנים מסכת יומא דף נב עמוד א

חביבין ישראל שלא הצריכין הכתוב לשליח. פירש רש"י שכל אחד מתפלל לעצמו שנאמר אשר ידעון איש נגע לבבו וגו' ואין נראה דאדרבה בהא כתיב חביבותא טפי גבי נכרים דכתיב ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי על כן נראה כפירוש ר"ח שלא הצריכין הכתוב לשליח ביום הכפורים שבכל שנה היו פעמוני זהב ורמון כשנכנס להיכל להשמיע קול כאדם ששולח שליח להודיע שהוא בא אבל ביוה"כ היה נכנס בבגדי לבן בפנים ולא היה נשמע קולו בבואו אל הקודש ולכך כיון דאיכא חביבות כל כך מצי עייל להדיא. מ"ר:

נ"ב ע"א

חביבין ישראל שלא הצריכן הכתוב לשליח. ופירש"י אלא כל אחד ואחד מתפלל על עצמו שנא' אשר ידעון איש נגע לבבו ופרש כפיו אל הבית הזה הלכך חביב הוא שלוחן ליכנס בפומבי, וכתב התו"י דפירש"י אינו נראה דאדרבה בהא כתיבא חביבותא טפי גבי נכרים דכתיב התם ככל אשר יקרא אליך הנכרי.

ונראה פשוט דלא קשיא מידי דממקום שבא להקשות שם מבואר דברי רש"י דעיקר קושיתו הוה דאדרבה בתפילת שלמה מבואר דלישראל לא אמר שישמע הקב"ה כל אשר יקרא אליך. ולעומת זה בנכרי כתיב שישמע הכל הרי הנכרי עדיפא על הישראל. אמנם כבר עמד שם רש"י כפי' על מלכים וכתב דבנכרי כתיב ככל אשר יקרא אליך הנכרי ובישראל הוא אומר ונתת לאיש ככל דרכיו. אלא לפי שישראל מכיר בהקב"ה וידע שהיכולת בידו ואם אין תפילתו נשמעת תולה את הדבר בעצמו ובחטאו. אבל ע"ג קורא תגר ואומר בית ששמו הולך לסוף העולם נתייגעתי לכמה דרכים ובאתי והתפללתי בו ולא מצאתי בו ממש שאין ממש בעו"ג לפיכך ככל אשר יקרא אליך הנכרי אבל ישראל אם אתה רואה שהוא משחית בממונו את חבירו אל תתן לו. הרי מבוארים הדברים היטב דדוקא כשישראל קורא. והוא קורא באמת ששב מדרכו הרעה, מה שהקב"ה שומע ומקבל דבריו היינו משום מעלתו של נפש הישראלי שיש בכח עצמו לפנות יחידי ולבקש רחמים על עצמו זה מצד עצם בקשתו שנוענית אם הוה באמת. וא"כ פשוט הוא שכשלא חזר באמת ועדיין ממך חבירו בידו לא תתקבל תפילתו דהרי עיקר קבלת תפילתו הוא משום בקשתו וחזרתו בתשובה והקב"ה מקבלו מצד בקשתו. נמצא דמתוך חסרונו אתה רואה את מעלתו הגדולה.]

[אבל בנכרי הרי מצד עצם בקשתו אינו ראוי שתתקבל תפילתו אפילו ששב באמת דאין בו אותו מעלה שיהא כל אחד ואחד מתפלל מעצמו ותתקבל תפילתו אלא ביקש שלמה שהקב"ה יקבל תפילתו מפני חילול השם וכמפורש בקרא דגם אל הנכרי וגרי ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי למען ידעון כל עמי הארץ את שמך הרי דכל קבלת תפילתו הוא משום קידוש השם ולכן יעשה הקב"ה כל מה שביקש כדי שלא יצא חילול ד' שזה לא שייך גבי ישראל וכמו שפרש"י. א"כ לא חזינן כאן שום מעלה בבקשת הנכרי מצד עצם התפילה דאין כאן שום מעלה בתפילה אלא שזה נענה מצד חילול ד'.

ולא משום מעלת התפילה ואדרבה נראה דכיון דרק מצד חילול ד' נתקבלה תפילתו אין כאן קבלת תפילה ממש דהרי בעצם לא נתכפר לו אלא בדומן מן הזמנים שלא ירגיש ולא יהא חילול ד' ודאי יתנקם בו מה שעשה משא"כ בישראל דמדין קבלת תפילת עצמו קאתי ודאי אם נתקבל נתקבל לגמרי נמצא דבנכרי דמתוך המעלה שלו אתה רואה חסרונו. ושפיר פירש"י דמקרא דהתם מבואר דדוקא בישראל כל אחד ואחד מתפלל ע"ע דדוקא בהם איכא המעלה דמתקבל תפלתם מצד עצם התפילה ולכן הוה כפרה גמורה. זה פשוט שזה כוונת רש"י עכ"כ שתמיהה הוא על התו"י מה שתמה דאדרבה ממקום קושיתו שם מבואר ביאור הדברים.

[והתו"י כתב לבאר דברי הגמ' כפי' הרי"ח שלא הצריכן הכתוב לשליח היינו דבכל השנה הצריכו לכהן שהוא שליח הקשת הרמונים בתוך הפעמונים שבשעה שיבוא אל הקדש ללבוש המעיל שהוא כשליח המגיד כלומר שרוצה ליכנס. וכי' אבל עכשיו ביה"כ בבואו לפני ולפנים לא הצריכו לזה המעיל לפי חשיבותו.]

ובדאי רש"י לא היה יכול לפרש כהאי מילתא דהרי לעיל [מד:] פירש"י בהא דביה"כ הוה לה נישתיק פירש"י דהוה למחתה טבעת בראשה שמקשקש ומשמע קולו וכך שלא היה מעיל היו עושים זוג על המחתה שיהא נשמע קולו ושפיר דלא פירש"י כאן כדברי הרי"ח.

עירובין נד

משה שווערד

1. ספר שיחות מוסר

תשל"א

מאמר צב

פרשת שאופטים

הפסק והיסח הדעת

(סכנת בין הזמנים)

בפרשת המלך כתיב: "וכתב לו את משנה התורה הזאת וגו', והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה את ד' אלקיו" (דברים יז יח-ט). והיינו שחייב המלך לשאת עמו את ספר התורה תמיד, בלי שום הפסק, עד שס"ד בגמ' (סנהדרין כא ב) שצריכה להיות עמו אפילו בביה"כ ובבית המרחץ, אלא דגלי קרא "והיתה עמו וקרא בו" מקום הראוי לקראות בו, יעו"ש.

ומזה למד במסילת ישרים (פכ"ה) שהיסח הדעת הוא מהמפסיד הגדול של קניית היראה, שאינה נלמדת אלא ע"י הקריאה הבלתי נפסקת. ועל כן נצטוו המלך שיקרא בספר התורה כל ימי חייו בלא היסח הדעת כלל, "למען ילמד ליראה את ד'". והיינו שפרשה זו מלמדתנו שצריך כל אדם להזהר מהמפסיד הגדול של היסח הדעת, אלא שהמלך נצטוו ביחוד במצוה זו.

וזהו האסון שלנו, על מה ולמה אין אנו מגיעים למדרגות גדולות, אף אלה העוסקים בלמוד התורה הק' תמיד, כי היסח הדעת הוא בעוכרנו, ומן הצורך להתחיל כל פעם מחדש, ונמצא שאנו עומדים תמיד בהתחלה.

ומעשה דתלמידו של ר' פרידא יוכיח, שהיה ר' פרידא שונה עמו את פרקו ד' מאות פעם עד שנקלטו הדברים בלבו, ויום אחד היה לתלמיד היסח הדעת באמצע

לימודו ולא נקלטו הדברים אצלו, והוצרך ר"פ לחזור ולשנות עמו מחדש ד' מאות פעמים נוספות (עירובין נד ב). זוהי הסכנה הנוראה שבדבר, ב"היסח הדעת" אחד האדם "שורף" את כל מה שהשיג בעבר, ועליו ללמוד הכל מחדש, ולחזור ולזכות במה שכבר היה בידו מתחילה.

וזהו מה שכתוב אצל אברהם אבינו: "ואברהם זקן בא בימים" (בראשית כד א), היינו שכל ימיו אתו, כל יום וקנינו, כל יום והשגותיו, וע"י שכל יום בחיי אברהם היה מוסיף על היום שקדם לו, הגיע למה שהגיע. וכן בשרה כתיב "שני חיי שרה" (בראשית כג א), ופירש רש"י: "כולן שוין לטובה", והכוונה היא: "כולן" - בלא שום הפסק, כל רגע היה קודש לעבודת ד', והגיעה למדרגת נבואתה הגדולה, "שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות". (רש"י בראשית כא יב).

זנה בגמ' פסחים (סו ב) אמרו: "אמר ר"י אמר רב כל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו, אם חכם הוא וכו' מהלל, דאמר מר וכו'", יעו"ש. הלל שהיה שלם במידת הענוה והסבלנות כמבואר בגמ' שבת (לא א), כיון שנכשל באבק יוהרה נסתלקה חכמתו. ועוד איתא בגמ' פסחים (סו): "ר"ל אמר כל אדם שכוּעס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, אם ביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו, אם חכם הוא וכו' ממש", יעו"ש.

נמצא אם כן שדברים אלו כגאווה וכעס הרי הם הפסק והיסח הדעת לחכמת תורה ולנבואה, ואחרי כן צריך להתחיל הכל מחדש, ואם במשה רבינו והלל הזקן "חכמתו מסתלקת", מה נענה אנו יתמי דיתמי.

עצמו. אך הוריתי שכל ת"ח אף שצריך לעצמו והוא גדול מאד מחוייב ללמד מקצת זמן גם עם אחרים אף שמתבטל מתורת עצמו והבאתי ראיה מהא דר' פרידא שלימד לתלמיד קשה הבנה שהוצרך ללמד עמו ד' מאות זימני בעירובין דף נ"ד ע"ב אף שבזמן הזה היה יותר טוב אם למד לעצמו והיה לו שכר גדול חי ד' מאות שנה וכל דורו הביא בזכות זה לעוה"ב, שלכאורה היה אסור דלעצמו היה עדיף, דהוא למד עמו במקצת הזמן שמחוייב לבטל מתלמודו ולמד עם אחרים, ומסתבר לי שהוא ג"כ שיעור מעשר עשירית הזמן שיש לו ללמוד תורה ואולי יכול להוסיף עד חומש וע"ע לענין השיעור. ולענין מצוה אם הוא וחברו צריכין לקיים מצוה וא"א אלא לאחד ודאי שאם יתן לחברו יעבור על העשה לכן לא מובן דברי החת"ס וצע"ג בכוננתו. ובכלל לא ידוע ענין הקדימות לחיוב האהבה, דכיון דהוא שליכא אלא לאחד ור"ע לא סבר כבן פטורא דימותו שניהם אלא מחוייבין ליתן רק לאחד ולהציל אחד, ממילא אף שהוא והאחר ממש שוין לו באהבה ובכל החיובים דמאי חזית דדמא דחבראי סומק טפי דלמא דמא דידי סומק טפי כלשון התוס' לענין שבלא מעשה אין חייב למסור עצמו בסנהדרין דף ע"ד ע"ב ד"ה והא. והלמד דלרעך לפי פשוטו הוא במקום את שברוב מקראות כתוב בכה"ג בלשון את וכן ואהבת לו כמוך דכתיב בגר הוא במקום אותו, ואף שאיכא מ"ד דדריש אתין גם הלמד ידרוש.

5. שערי ישר הקדמה

ועל פי דרך זה יובן סגולת הצדקה שמעשרת את בעליה, כמו שדרשו חז"ל על הכתוב עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר (תענית דף ט'), שכמו שהממונה על אוצרות הממשלה באוצר קטן, אם ישמור תפקידו כראוי אז יתמנה להיות גזבר על אוצר גדול מזה, אף אם לא יצטיין במעלות אחרות, ולהיפך, אם יתגלה חסרון במשמרתו, לא יועילו לו כל מעלות שימצאו בו, ויורידוהו למשרה קטנה מזה, כמו כן באוצרות שמים הניתנים לאדם, אם מעשר כראוי ממלא תפקיד הגזברות שלו כראוי ליטול לעצמו כפי דרכי התורה, ומחלק למי שראוי כ"כ עפ"י הוראת התורה, אז יתעשר ויתמנה לגזברות על אוצר גדול מזה וכן הלאה למעלה למעלה, למען יתקיים רצון העליון בהטבת הכלל ע"י שמירת האוצר, ובזה איש נאמן רוח עושה רצון קונו יתברך. וכן אפשר להרגיש בענין המסופר בגמרא תענית דף כ"ו מעשה נורא, באיש קדוש נחום איש גם זו שע"י שפעם אחת לא מילא חובתו במצות צדקה לפי הרגשתו, גזר על עצמו שיסומאו עיניו ויתגדמו ידיו ויתקטעו רגליו, וכן נתקיימה גזירתו, והוא כפי הדרך הנהוג אצל השרים הגדולים שאם מרגיש בעצמו שלא מילא חובת משמרתו, הוא מגיש בקשה לפטרו ממשמרתו, כל זאת נהג בעצמו איש קדוש זה אחרי שידע בעצמו שכל כוחותיו אינם שלו והוא רק כגזבר על זה, לכן אם רק קרה לו משגה בשמירת תפקיד הגזברות שלו, גזר על כל אבריו להתפטר מעבודתם, וכן הוא בשפע טל שמים של קניני החכמה, שראוי לכל איש שחננו העליון יתברך איזה יתרון חכמה, להשריש בנפשו שורש עמוק, שקנין זה לא ניתן לו לעצמו, רק להיות כגזבר ע"ז לחלק למי שראוי לזה, ואם ישמור כראוי תפקיד זה ללמד למי שראוי ללמד אז יתעלה למשרה גדולה מזה, ויתעשר יותר ויהיה גזבר על אוצר גדול מזה. ואולי יש להסביר ענין זה מה שאמרו ומתלמידי יותר מכולם, שמלבד ענין הטבעי שבזה, הנה סגולת הצדקה ומעשר הרוחני מועיל לזה להתעלות ולהתגדל, כמו בסגולת מעשר כספים כנ"ל.

6. מגדים חדשים

חייב אדם לשנות לתלמידו ארבעה פעמים כו'. הנה בגמ' כאן מיירי שהרצ' ילמד להחליט ארבעה פעמים, וזוה יצין התלמיד ההלכה לאשורו. ומצינו במדרש לענין שהרצ' בעצמו ילמוד ארבעה פעמים לפני שמלמד לתלמידים, צצ"ר (פכ"ד, ה) רצון ורבי אחא, רצון אמרין כל דיבור ודיבור שהיה הקצ"ה אומר למשה, היה אומר שמי פעמים בלבו ואח"כ היה אומר למשה. ורבי אחא ארבעה, אז ראה חד, ויסקרה חד, הכינה חד, וגם חקרה חד, ואח"כ ויאמר לאדם זה משה ע"ש. וזיפ"ת שם כתב, זה נא ללמד דרך ארץ לאדם הלומד תורה צרכים, כי ילמוד מקודם לנפשו

ארבעה פעמים עד שיוגלו ד"ת צפיו ע"ש. וכ"ה צוה"ק בהקדמה (דף ה' ע"א), ואיהו אסתכל בה זמנא ומרין ותלמא וארבע זמנין ולבנא אמר לון ע"ש.

**ביסוד ושורש העבודה (שער הנילוך פ"ג) כתב,
חיוב גדול לחזור על לימודו עכ"פ לא פחות
מד' פעמים, ולבר זה נרמז בזה"ק בהקדמת
בראשית דף ה' ע"א, גם בגמרא דעירובין דף נד
בברייתא דכילד סדר משנה ע"ט. ול"צ מה שהביא**

7. פתח עינים מסכת עירובין דף נד עמוד ב

אמר ר"א חייב אדם לשנות לתלמידו ד"פ וכו' המפרשים נתנו רמז בזה דד"פ כתיב למ"ד בכ"ב אותיות התורה. למד פשוטה ועוד ג' למד במילוי אותיות אלף גמל דלת ומכאן רמז שצריך ד"פ עכ"ד ואפשר לרמוז כי דלת שהיא ארבעה בה רמוז דת למד שילמד ד"פ כי אות דלת במילוי הוא דת ל' שפיל למד ודוק:

8. ספר פנים יפות על דברים פרק לב פסוק מז

ויש לפרש עוד ע"פ מ"ש דהמע"ה [תהילים צב, יג] צדיק כתמר יפרח וגו' שתולים בבית ה' וגו' עוד ינובון בשיבה וגו', ענינו לפי מה שפרשנו בפרק (שני דייני) ואלו מגלחין [מו"ק יז]. כי מלאך ה' צבאות הוא **אם הרב דומה למלאך ה' צבאות למוד ממנו**, דהיינו דכתיב [זכריה ג, ז] ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה ואחז"ל **שהצדיק נקרא מהלך שהולך ממעלה למעלה, אבל המלאך עומד במעלתו משעת בריאתו**, ופרשנו בזה מה שאמר דהמע"ה [תהילים קמח, ה-ו] במזמור הללו ה' מן השמים וגו' כי הוא צוה ונבראו ויעמידם לעד לעולם שמהללים על בריאתם שאין בהם חשש ירידה, כמו באדם שהם מהלכין שהת"ח עולים למעלה כל זמן שמזקינים דעתם מתישבת עליהם, לא כן זקני ע"ה שמהלכים מלמעלה למטה לכך נמנו וגמרו נוח לאדם שלא נברא [עירובין יג ע"ב], אבל המלאכים שהם עומדים ואין יורדים מהללים על בריאתו, וז"ש יהללו את שם ה' כי הוא צוה ונבראו ויעמידם לעד לעולם בלי שום ירידה, **והנה הרב הלומד עם התלמיד אם כוונתו בלימוד בשביל עצמו לעלות למעלה אין התלמיד יכול לקבל ממנו וצריך להשפיע במידת התלמיד כדי להעלותו**, והיינו דכתיב במרע"ה [שמות לג, יא] ודיבר ה' אל משה פנים אל פנים ושב אל המחנה, דהיינו ששב מן המעלה שהיה לו בשעה שדיבר ה' עמו פא"פ אל מדרגת המחנה כדי שיכול להעלותו ולקבל ממנו, **וזהו דומה למלאך שאינו הולך למעלה אלא עומד במעלתו באותו שעה כדי להעלות התלמיד אליו וזהו דומה למלאך, וכדי שלא יאמר החכם כי הלימוד הוא גרעון אליו שאם היה באותו שעה לומד בעצמו היה הולך במעלה יותר, אמנם מצינו בר' פרידא [עירובין נד ע"ב] שישנה לתלמידו ארבע מאות פעמים והוסיפו לו ארבע מאות שנה, והטעם בזה שמוסיפין לו שניו כדי שישלים חכמתו הראוי לו אם היה שונה לעצמו, וז"ש [אבות פ"ו, מ"ז] גדולה תורה שנותנת חיים לעושיה, פירוש כי אמרו חז"ל [סנהדרין צט ע"ב] המלמד לחברו תורה הוא כאילו עשהו, וכן בשאר מעשיו שא"א לו לעשות ע"י אחרים, אע"פ שבאותו שעה שלומד עם תלמידו ועושהו אינו יכול לעלות למעלה, נגד זה מאריכין לו ימיו ושניו להשלים מעלתו, צדיק כתמר יפרח דהיינו כתמר שעושה פירות ואינו גדל למעלה, אבל הארז בלבנון ישגה מתוך שאינו עושה פירות הוא גדל למעלה מאוד, א"כ יאמרו השתולים בבית ה' דהיינו במעלות עליונות הנקראים בית ה' חדרים הפנימיים כדכתיב [משלי כד, ד] ובדעת חדרים ימלאו, וכשהם יפריחו ללמוד לאחרים נמשלין לחצרות ה' דהיינו כחצר לבית, חדרים חיצונים, ע"ז אמר עוד ינובון בשיבה דהיינו שיאריך הש"י שנתם להיות דשנים ורעננים מחכמתם ודעתם כמ"ש [קנים פ"ג, מ"ו] כשמזקינים דעתם מתישבת ורמז לדבר זקן ושיבה מספרו דעת, וז"ש מרע"ה אשר תצום את בניכם ואל תאמרו כי דבר רק הוא מכם שכבר עלו באותו מעלה ואיך ימנעו מעלתם ועלייתם למעלה, וע"ז כי הוא חייך ואורך ימך, ואמר לשבת על האדמה כמ"ש [ב"ב קנח ע"ב] אוירא דא"י מחכים:**

9. ספר תורת משה לחת"ס - קצת ח"ת לסיום ששה סדרי משנה

ולתוס' יו"ט ש"ס מתחיל במ"ם מאימתי ומסיים במ"ם שלום נגד מ' יום שניתנה תורה ע"ש והנה אחז"ל תני מיני' ארבעין זמני דמי' לי' כמאן דמנח בכיס' ופרש"י פ"ק דמגילה נגד מ' יום שניתנה תורה ונראה היינו דקרא רבי ספרו משנה ר"ל מ' שנה שישנה משנתו מ' זימני ועד"ז קרא רב אשי ספרו תלמוד כמשאחז"ל רבי פרידא למד לתלמידו ת' פעמים והיינו תלמוד ת' למוד

10. מגדים חדשים

חייב אדם לשנות לתלמידו ארבעה פעמים
 ב"ו. הנה בגמ' כאן מיירי שהרב ילמד
 לתלמיד ארבעה פעמים, וזוה יצין התלמיד
 ההלכה לאשורו. ומאינו צמדרש לענין שהרב צעמנו
 ילמוד ארבעה פעמים לפני שילמד לתלמידים,
 צ"ר (פכ"ד, ה) רצן ורצי אחא, רצן אמרין כל
 דיבור ודיבור שהיה הקצ"ה אומר למשה, היה
 אומר שמי פעמים בלבו ואח"כ היה אומר למשה.
 ורצי אחא ארבעה, אז ראה חד, ויסקרה חד, הכינה
 חד, וגם חקרה חד, ואח"כ ויאמר לאדם זה משה
 ע"ש. וציפ"ת שם כתב, זה בא ללמד דרך ארץ
 לאדם הלומד תורה צדיים, כי ילמוד מקודם לנפשו

ארבעה פעמים עד שיורגלו ד"ת צפיו ע"ש. | וכ"ה
 צוה"ק בהקדמה (דף ה' ע"א), ואילו אסתכל בה
 זמנא ומרין ותלמא וארבע זמנין ולצמא אמר לון
 ע"ש. |

ביסוד ושורש העבודה (שער הניצוץ פ"ג) כתב,
 חיוב גדול לחזור על לימודו עכ"פ לא פחות
 מד' פעמים, ודבר זה נרמז צוה"ק בהקדמת
 צראשית דף ה' ע"א, גם בגמרא דעירובין דף נד
 צברייתא דכי"ד קדר משנה ע"ש. ול"צ מה שהביא

11. ספר בניהו בן יהודע על עירובין דף נד/א

שם ניחא לך דליספו על חיך ארבע מאות שנים, או דתזכי את וברך לעלמא דאתי. הא דזכה לכולי האי בשביל
 יגיעת ת' זמנין שהוסיף באותו היום בלבד, ולא זכה בעבור יגיעתו בזה בכל יום ויום, היינו כי איכות ת' זמני
 הנוספים אין לה שיעור, מפני כי לפי טבע האנושי היה לו לכעוס עליו שאיבד טרחתו בכדי, והוא לא מבעיאי
 שלא כעס אלא חזר ולמדו עוד ת' זמני בפנים צהובות ובשמחת לב, אחר שהוא יגע עתה הרבה מחמת ת'
 הראשונים ולכך זכה בעבורם לכל שכר הגדול הזה:

12. מגדים חדשים

רבי פרידא הוה ליה ההוא תלמידא דהוה
 תני ליה ארבע מאה זימני ב"ו. מלינו
 צ"ס צכמה מקומות שנקטו המספר "ארבע
 מאות" צדרך גומא והפלגה, עיין מה שהבאנו צוה
 צצרכות (נא צ) צד"ה ותצרא ד' מאה דני. | אמנס
 כאן נראה צפשוט דהמספר ארבע מאות הוא
 ממש ואינו צדרך הפלגה.

וראיתי צס' תומנו"א (ערך ר' פרידא) שכתב, צלי
 ספק מה שאמרו חז"ל שהוסיפו לו ד'
 מאה שנה, הוא צלשון גומא, שא"כ היה חי עוד
 צימי הגאונים, ולא היו שותקין מלהזכיר דבר נפלא
 כזה ע"ש. והנה הן אמנס שמלינו צחז"ל צכמה
 מקומות המספר ארבע מאות צדרך גומא, ועיין

13. ספר בניהו בן יהודע על עירובין דף נד/א

אמר הקב"ה תנו לו זו וזו. י"ל לפי פשט הדברים שבני דורו הם הנמצאים במשך שנות חייו בעולם הזה, נמצא
 נוספה הבטחה של בני דורו על חד ארבע ממה שהיתה בתחלה בהכרזת בת קול, יען כי עתה שזוכה להוסיף לו
 ת' שנה, נמצא שכל הנמצאים במשך ת' שנה נקראים בני דורו שצריך שיבואו לעולם הבא. ונראה לי בס"ד כי
 ביאור דבר זה כבר נתבאר בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י דאין הכונה על הנמצאים בעולם הזה
 במשך שנות חייו שחי בעולם הזה. אך סוד הענין הוא דכל הנשמות מתחלקים לששים רבוא שרשים מחולפים

זה מזה, ובכל שורש יש ס' רבוא ניצוצות נשמות. והנה כל הניצוצות התלויים בשורש נשמת רבי פרידא נקראים בני דורו אף על פי שאין כולם נמצאים יחד עמו בזמן אחד, אלא מיום בריאת הנשמות עד לעתיד לבא כל אחד מתגלגל בזמן הראוי לו עד שנשלם להתקן. והנה בקצת שרשים יארע שאיזה ניצוץ נשמה פרטית תלך לאיבוד, שנשארה בתכלית סיום הציורוף והזיקוק בסיגים האחרונים, ואינה יכולה להצטרף מרוב דקותה ורובי הסיגים, אשר עליה נאמר [ישעיהו ס"ו כ"ד] ויצאו וראו בפגרי האנשים וכו', לכן הבטיחו השם יתברך שבכל ניצוצי הנשמות שבשרש רבי פרידא כולם יתקנו על ידי הגלגולים ולא ישאר אפילו אחד מהם שיאבד ח"ו, וזה בזכות כי השרש הטוב כל ענפיו נתקנים עד כאן לשונו יע"ש. נמצינו למידין דאין הכונה שיבואו לעולם הבא בעודם רשעים בלתי תיקון, אלא הכונה שיתקנו על ידי גלגולים ויצליחו בתיקונם, שלא ישאר אפילו ניצוץ אחד אבוד שלא יהיה לו חלק לעולם הבא. ונמצינו למידין גם כן דאומרה בני דורו אין הכונה על הנמצאים בעולם הזה במשך שנות חייו, אלא הכונה על אותם ניצוצות נשמות שבשרשו שבכל שורש יש ששים רבוא ניצוצות נשמות ואלו נקראים בני דורו, והשתא בזה נתבארה חקירתינו דאחר שאמר הקב"ה תנו לו זו וזו לא נשתנית הבטחה של בני דורות על הכרזה שהכריזה בת קול להיות נוספת על חד ארבע:

14. תוספות מסכת עירובין דף נד עמוד ב

תנו לו זו וזו - והא דאמר בפרק בתרא דמגילה (דף כז): שאלו תלמידיו את ר' פרידא במה הארכת ימים אמר להן מעולם לא קדמני אדם לבית המדרש [1] הא והא גרמא לו [2] אי נמי באותה שעה לא ידע שאמר ליה הקב"ה תנו לו זו וזו עד לאחר שחי ארבע מאות שנה.

15. פתח עינים מסכת עירובין דף נד עמוד ב

אל תקרי שימה אלא סימנא וכו' מהכא מתנינן לה הציבי לך ציונים וכו'. אפשר לפי פשוטו דקשיא ליה נהי דיכול ללמד אבל לשומה בפיהם איך יתכן לז"א אל תקרי שימה אלא סימנא כלומר שאין אתה יכול לקרות שימה דלא שייך עד שתקרא מבחוץ סימנא דע"י הסימנים זוכרים והוי כאלו שומ"ה היתה בפיהם. ומאן דמתני מקרא דהציבי לך ציונים סבר דאינו מוכרח מקרא דשימה בפיהם דיש תקון על ידי שישנה פרקו מאה ואחד פעמים ובה מתקיים שימה בפיהם לכן יליף סימנא מדכתיב הציבי לך ציונים דגם זה מועיל לזכירה:

16. מהר"ץ חיות מסכת עירובין דף נד עמוד ב

רש"י ד"ה עשו מועדים לתורה קבעו עתים לתלמידים. נ"ב הא דלא פי' כפשוטו שיקבעו עתים לתלמוד תורה מפני דדרשי' בירושלמי סוף ברכות תניא ר' נתן אומר כל הקובע עתים לתורה כאילו מפיר את התורה. דכתיב עת לעשות לה' הפרו תורתך. ומפ"ז פרש"י דקאי על הרב שהזהירם מתי יבאו ללמוד. ועי' (ברכות ל"ה ע"ב) דרבא אמר להם שבימי הבציר לא יבאו אצלו. מכלל דהקדים להודיע אותם מתי יבאו:

17. ספר בניהו בן יהודע על עירובין דף נד/א

רבא אמר עשה מועדים לתורה. נראה לי בס"ד הכונה שתלמוד הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות ר"ה בר"ה, הלכות יוה"כ ביוה"כ, הלכות חג בחג, הלכות חנוכה בחנוכה, הלכות פורים בפורים, דאם לומד הלכות בעיתם חשיב לימודו הלכה למעשה ועי"כ יתייסדו בלבו ולא ישכחם, ולפי זה מ"ש ר"א עשה מועדים ומ"ש רבא עשה מועדים תרוייהו הם רפואה ותיקון להתייסד דברי תורה בלב שלא ישכחם. ולכן אדברי תרוייהו סמיך דברי רב אבדימי דדריש שצריך האדם לעשות תרופות לקיים לימודו בידו שלא ישכחם, ולכן אחר שאמר דברי רבא שאמר עשה מועדים לתורה אמר והיינו דאמר רב אבדימי:

18. ספר בניהו בן יהודע על עירובין דף נה/א

שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחריה. נראה לי בס"ד אם נשכח ממש בארץ וכמו אותם הלכות שנשכחו באבלו של משה רבינו ע"ה דאז נמצאת היא בשמים דוקא מאחר דנסתלקה מן הארץ הנה אתה חייב לעלות אחריה לעשות כאשר עשה עתניאל בן קנו שהחזירם בפלפולו, כן אתה חייב לטרוח לעלות אחריה על ידי פלפול שתעשה עד שתשיגנה ותקחנה:

19. ספר בניהו בן יהוידע על עירובין דף נה/א

לא תמצא במי שמגביה דעתו עליה כשמים. י"ל למה נקוט הדמיון של הגבחה דעתו בשיעור גדול כזה של גובה השמים, **דמשמע עד שיגביה דעתו בקצה אחרון הוא דלא תמצא בו, והלא בודאי אפילו במקצת גאווה לא תמצא. ונראה לי בס"ד דמיון השמים לאו לענין שיעור הגובה נקיט ליה אלא הוא לענין אחר**, והיינו כי ידוע דלמטה מזכירין סדר ארבע יסודות בסדר אש רוח מים עפר שהאש למעלה מן המים, אך באמת שרשן למעלה הוא מים אש רוח עפר שהמים למעלה, וכמו שכתב רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רבותינו ז"ל, כי לכן מיכאל שהוא שר החסד שהוא המים ט"ז העולם בטיצה אחת, מפני שהוא נגלם ביסוד המים דוקא שהוא עליון, אבל גבריאל שר האש ט"ז בשתי טיצות, מפני שנגלם בשתי יסודות שהם מים ואש יע"ש. ולפי זה מה שמזכירים למטה בסדר אש רוח מים עפר הוא עולם הפוך, תחתונים למעלה ועליונים למטה, וזה הוא מדת המקנאים שהם תחתונים ורוצים לעלות למעלה להיות הדיוט קופץ בראש. והנה נודע דאמרו רבותינו ז"ל מאי שמים נטרקון אש ומים, נמצא שם שמים הוא מורכב מן אש ומן מים והרכבה זו היתה בסדר הפוך, כי האש שהוא תחתון נזכר בשם השמים עליון והמים נזכר תחתון. ולזה אמר לא תמצא במי שמגביה דעתו עליה כשמים, כלומר כפי סדר הנזכר בשם השמים שהתחתון נזכר עליון כן הוא מגביה דעתו להיות הדיוט קופץ בראש:

וכן הענין בחלוקה הב' שאמר לא תמצא במי שמרחיב דעתו עליה כים, דגם בזה לא איירי בענין השיעור

והמדה, אלא הכונה כי ידוע שהים תוכו גבוה משפתו ורק שפות הים הם נמוכים מן היבשה, ולפי זה היה ראוי שישטוף הים את היבשה מאחר שהמים שבקרב הים הם גבוהים מהיבשה, אך באמת עומדים כן בגזירת הבורא יתברך דכתיב [ירמיהו ה' כ"ב] אשר שמתי חוק גבור לים חק עולם ולא יעברנהו, וכמו שכתוב בספר הברית יע"ש. וז"ש לא תמצא במי שמרחיב דעתו עליה כים, רצונו לומר כדמיון הים שתוכו וקרבו גבוה משפתו, כן הוא בקרבו גבוה שהוא מתגאה הרבה ובשפתו נמוך שמוציא דבריו בפיו המראים ענוה ושפלות. הנה באדם כזה לא תמצא התורה, כי צריך להיות עניו אמיתי שיהיה נמוך גם בקרבו ותוכו:

ועדיין י"ל למה כפל הדברים במגביה ומרחיב דחזא היא. ונראה לי בס"ד נקיט תרתי חלוקות כנגד שני מיני לימוד הא' הוא הגרסא, וכנגד זה נקיט מגביה, והב' לימוד העיון והסברא וכנגד זה נקיט מרחיב. אי

נמי כנגד לימוד הנגלה וכנגד לימוד הנסתר:

20. ספר טעמא דקרא

לא בשמים היא שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחרי (עירובין נ"ה א') מכאן משמע שאנשים יכולין לעלות על הירח והכוכבים וזה נקרא השמים כמש"כ פן תשא עיניך השמימה וראית את השמש והירח וכוכבים כל צבא השמים (לעיל ד').

21. ספר טעמא דקרא

לא בשמים היא. ובעירובין נ"ה אמר שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחרי ואם מעבר לים היא אתה צריך לעבור אחרי וקשה איך אפשר לעלות לשמים וחי"א אמר ע"י שם כדפירש"י בחגיגה י"ד ב' ארבעה נכנסו לפרדס שעלו לשמים ע"י שם ומעבר לים ע"י אניות וקשה דהאמר בב"מ צ"ד א' ה"ז גיטך ע"מ שתעלי לרקיע הוי תנאי שא"א לקיימו (ויש ליישב). עי"ל שישאלו לנביאים ויודיעו לנו מה אומרים בשמים על הלכה זו קמ"ל דהתורה ניתנה בארץ ומה שפוסקים ב"ד שלמטה זה פוסקים בשמים. כמ"ש בב"מ נ"ט ב' (וזה דלא כמש"כ בפנים).

22. דף על הדף עירובין דף נה עמוד א

הנה הרמב"ן (דברים ל, יא) מפרש דהפסוק כי המצוה הזאת וגו' קאי על מ"ע דתשובה ע"ש. ובגמ' כאן נראה ברור דהפסוק הנ"ל קאי על מצות תלמוד תורה ע"ש וא"כ איך כתב הרמב"ן דקאי על מ"ע דתשובה, וראה בספר אורות ימי הרחמים (עמ' קמ"ג) שמביא מהג"ר אהרן קוטלר זצ"ל שביאר דתורה היא חלק

מהמ"ע דתשובה, דעיקר ויסוד התשובה הוא ע"י לימוד התורה"ק ע"ש בדבריו היקרים באריכות. ולפי"ז א"ש דהיינו הך - מ"ע דתשובה ותלמוד תורה, וכע"ז כתב בספר פרקי תורה להגר"מ גיפטר ז"ל (ח"ב עמ' שח) ע"ש היטב.

ויש לציין למש"כ בתרגום יונתן בדברים (ל', י"ז) עה"פ: כי קרוב אליך הדבר מאוד וגו' - דזה קאי על פסוק י"א - כי המצוה הזאת וגו' וכתב בתרגום יונתן: ארום קריב לכוון פתגמא בבית מדרשיכון וכו' ע"כ וצ"ב איך נכנס ענין בית מדרשיכון לכאן, ולהנ"ל א"ש דר"ל שע"י לימוד התורה בבית המדרש, זה גופא חשיב עשיית תשובה - ושפיר כי המצוה הזאת - היינו תשובה - קרוב אליך הדבר מאוד וגו' ודו"ק היטב בס"ד.

23. ספר נפש החיים - שער ד - פרק לא

ובפי"ח שם, "שפכי כמים לבך" כו' מה מים הללו מקוה טהרה הן לישראל ולכל אשר נברא בעולם כו' - כך ד"ת מקוה טהרה הן לישראל בכל מקומות מושבותיהם, בא וראה כמה גדולה כחה של התורה שמטהרת את פושעי ישראל בזמן שעושין תשובה אפי' מעבודה זרה שבידם שנאמר, "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם" כו' ע"ש, כי עיקר התשובה שלימה האמתית שהיא מאהבה, הוא רק ע"י עסק התורה כראוי כמ"ש במעלות התורה, אוהב את המקום, וכמ"ש השיבנו אבינו לתורתך כו' והחזירנו בתשובה שלימה לפניך... וז"ש בפ' התורה, ונעשה כמעין המתגבר והולך, ויש מקום לפרשו גם ע"ז הענין הנ"ל, שכמו המעין הנובע אף שלפעמים נרפש ונשחת בהרבה רפש וטיט, עכ"ז הוא נובע ובוקע ומתגבר והולך מעט מעט, עד שברבות הימים יתגבר ויתגלה לגמרי ויתפשט כמאז - כן העוסק בתורה לשמה אף אם נתלכלך תחלה בעוונות וחטאים עצומים ונטבע מאד ברפש וטיט מצולות הרע ח"ו, עכ"ז ע"י עסק התורה יהא נכון לבו בטוח שודאי המאור שבה יחזירו למוטב, והטוב מתגבר והולך על הרע שבו מעט מעט, עד שלסוף בהכרח יתגבר הטוב ויתפשט בכלולו לגמרי, והוא מתקדש מטומאתו ופרחה טהרה בכלולו, וכן אמר שם, ומכשרתו להיות צדיק חסיד כו' לשון הכשר והגעלה וליבון מפיגול גיעולי הרע שהיה בו תחלה, וכמ"ש (ירמיה כ"ג), "הלא כה דברי כאש" כו' שהיא מלבנתו ומכשרתו כו', וכ"א בתנחומא (ויקהל), שהתורה מטהרת לבן וכליותן של ת"ח:

24. מגדים חדשים

לא תמצא במי שמגביה דעתו עליה כשמים
כו' לא תמצא בגסי רוח. עיין צפי"ה רי"ף
בע"י, שכחז לזכר צמה פליגי רצא ור' יוחנן ומה
הנפ"מ ציניהם. ונספר אש דת למהר"ח אלפאנדרי
ז"ל (פ' נשא), כתב לפרש דרצא לשיטתיה צפוטה
(ה' א) דס"ל דת"ם צריך שיהיה לו גאווה קצת
שמיני שצמינית, ולא יותר מזה. ולכן קאמר
דדוקא מי שמגביה דעתו עליה כשמים ובגאותו
שחקים, לא תמצא התורה שם. אבל אם מתגאה
קצת כדי שיהיו דבריו נשמעין שפיר דמי. ור' יוחנן
לשיטתיה דס"ל לא מינה ולא מקצתה כלל וכלל לא,
לפיכך אמר לא תמצא בגסי רוח, וסתם גסות הרוח
משמע דאפילו אמעט קפיד קרא ע"ש. ועיין